

"Nurdan, nardan ve seyyâlâtlardan mahlûk olan o zevi'l-ervâha şeriat; 'melâike ve cân' der. Melâike ise ecnas-ı muhtelifedir. Cin dahi öyle." İzah eder misiniz?

Bizim varlık telakkimiz genelde kesif ve cismani varlıklardan ibarettir. Halbuki varlık sadece taş, toprak, ağaç gibi cismani ve kesif şeylere münhasır değildir. Varlığın çok muhtelif boyutları ve nurani kısımları da vardır.

İnsan akli ekseri maddi ve cismani şeylerle ülfet ettiği için, nurani ve latif varlıkları anlamakta ve kabul etmekte zorlanıyor. Halbuki aklın zahir nazarına bile görünen nurani ve latif varlık formatları vardır. Bunlardan yola çıkarak, aklın tavrının üstünde olan nurani varlıkları kıyas yolu ile anlayabiliriz.

Mesela, kelime ve lafız kesif ve maddi varlık sınıfındandır. Kelimenin manası ve anlamı latif ve nurani varlık sınıfındandır. Nasıl gözle görünmeyen canlılar vardır, ancak mikroskop ile görünür. Aynı şekilde soyut dediğimiz mananın da çıplak akıl ve göz ile görünemeyecek nurani ve latif varlıkları ve vücutları vardır. Belki bu nurani ve latif olan mananın vücudu maddi tartı ve ölçüler ile idrak edilemez, ama biz tartıp ölçemiyoruz diye de vücudunu inkar etmek mantıklı değildir.

Nasıl ham petrol rafineden geçince incelik ve kalınlık noktasında muhtelif sınıflara bölünüyor. Zift ile uçak yakıtı arasında müthiş bir fark oluyor, ama hepsi de varlık noktasında ve boyutunda petroldür. Şimdi ziftin içinde kaybolmuş bir şuurlu canlıya, uçak yakıtını tarif etsek, anlamakta zorlanır. Zira petrolün sadece zifte münhasır olduğuna inanıyor. Bu yüzden incelmış olan uçak petrolünü aklına sığtıramıyor.

Aynen petrol gibi varlıkların da çok muhtelif aksamı ve sınıfları vardır. Bu varlıkların kimisi zift gibi, kimisi kalyak gibi, kimisi motor yağı gibi, kimisi incecik uçak yakıtı gibidir...

Kelime nasıl varlık aleminin bir boyutu ise, kelimeye bağlı olan mana da varlık aleminin ince ve latif bir boyutudur. İşte Allah, bu ince ve latif maddelerden ince ve latif varlıkları yaratabilir.

Soyut, izafi bir kelimedir, cesede nispetle ruh daha soyut olarak durur. Allah'ın isim ve sıfatları da ruha nispetle soyuttur. **Demek varlık alemleri içinde her bir varlık sınıfı, bir altına göre soyut, bir üstüne göre somuttur.** Yoksa soyut, varlık sınıfından olmayan, yok anlamında değildir.

Cenab-ı Hak her varlık türünden şuurlu ve hayatlı mahlukları yaratabilir. Bu mahlukların irki yapısı, yaratıldığı şeye göre şekillenir. Topraktan, toprak gibi kesif şeyler vücut bulur. Ateşten ateşe münasip varlıklar yapılır. Nurdan nurani

varlıklar yaratılır. Elektrikten elektriğe uygun varlıklar yaratılır. Manadan da manaya münasip varlıklar yaratılır vs.

Bu yaratılanları cin ve meleklerle mahsus kılmak ya da bunların bir cinsi gibi algılamak yanlış olur. Belki genel bir mana olarak "**ruhaniler**" demek daha isabetli olur. **Zira meleklerin ve cinlerin dışında ruhaniler de vardır.**